

Regeringens proposition

1998/99:145

Ändring av fridskränkingsbrotten

Prop.
1998/99:145

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 17 juni 1999

Göran Persson

Laila Freivalds
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ändring av bestämmelsen i 4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken. Ändringen innebär att det för straffansvar för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning skall vara tillräckligt att var och en av de åtalade gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet och att gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla. Något formellt krav på ytterligare kränkning, utöver de åtalade gärningarna, skall alltså inte gälla för ansvar för grov frids- eller grov kvinnofridskränkning. Förslaget skall ses mot bakgrund av den tolkning av den nuvarande lagtexten som Högsta domstolen har gjort i en nyligen meddelad dom.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	4
3	Ärendet och dess beredning	5
4	Bakgrund och utgångspunkter för regeringens förslag	6
5	De åtalade gärningarna skall kunna uppfylla kraven för grov frids- eller kvinnofridskränkning	8
6	En precisering av kravet på upprepad kränkning	11
7	Ekonomiska konsekvenser	12
8	Ikraftträdande m.m.	13
9	Författningskommentar	13
Bilaga 1	Lagrådsremissens lagförslag	14
Bilaga 2	Lagrådets yttrande	15
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 juni 1999	17

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 4 a § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 a §¹

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om *var och en av* gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och *gärningarna* varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

¹ Senaste lydelse 1998:393

3 Ärendet och dess beredning

Den 1 juli 1998 infördes i 4 kap. brottsbalken en ny paragraf, 4 a § (prop. 1997/98:55, bet. 1997/98:JuU13, rskr. 1997/98:250). Denna innehåller bestämmelser om grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning. Enligt paragrafens första stycke gäller att den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. samma balk mot en närstående eller tidigare närstående person skall dömas, om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Om gärningarna begås av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall han i stället, enligt paragrafens andra stycke, dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.

Högsta domstolen har i en dom meddelad den 19 mars 1999 (mål nr B 53-99) för första gången prövat ett mål som rör bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning. I domen har Högsta domstolen bl.a. tagit ställning till innebörden av kravet på att gärningarna skall ha varit ett led i en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet.

Riksåklagaren har i en framställning till Justitiedepartementet den 31 mars 1999 (dnr Ju1999/1774/L5) mot bakgrund av Högsta domstolens dom förordat en översyn och omarbetning av den aktuella bestämmelsen.

Med utgångspunkt i Riksåklagarens framställning har ett utkast till en lagrådsremiss utarbetats inom Justitiedepartementet. Utkastet har remitterats till Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Malmö tingsrätt, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Jämställdhetsombudsmannen, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Svenska språknämnden, Svenska Akademien, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS), Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, Brottsofferjourernas riksförbund och Stiftelsen Manscentrum i Stockholm. Remissinstansernas yttranden finns tillgängliga hos Justitiedepartementet (dnr Ju1999/1774/L5).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 12 maj 1999 att inhämta Lagrådets yttrande över det förslag som finns i *bilaga 1*.

Lagrådet har som sin mening uttalat att ändringarna av lagtexten bör göras mer genomgripande än de som föreslås i lagrådsremissen. Regeringen återkommer till Lagrådets synpunkter i avsnitten 5 och 6 samt i författningskommentaren. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 2*.

Motiven till införandet av fridskränkingsbrotten

Bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning har föranletts av behovet att ytterligare understryka allvaret i sådan brottslighet som riktar sig mot personer i nära relationer och som präglas av att den sammantaget är ägnad att systematiskt kränka den utsatta personen (se prop. 1997/98:55). De nya brotten är avsedda att markera det särskilt straffvärda i en långvarig och upprepad kränkning av en annan person, när det är fråga om en serie i och för sig straffbelagda gärningar. Regeringen framhöll i propositionen att syftet med de nya straffbestämmelserna är att kunna ta hänsyn till den utsatta personens hela situation (a. prop. s. 133).

Avsikten med de nya brotternas konstruktion är att de skall vara icke perdurerande brott, som består av en serie i och för sig straffbara gärningar. Det skall alltså vara fråga om skilda gärningar, för vilka skall dömas såsom för ett brott. De enskilda gärningarna straffbeläggs för sig men sedda i sitt sammanhang och med ett särskilt rekvisit som ger brotten deras fridsstörande karaktär.

Regeringen gjorde i propositionen bedömningen att paragrafen borde utformas så att det skall vara tillräckligt att de aktuella gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning och föreslog därför den lydelse av lagtexten som gäller i dag (a. prop. s. 133). Skälet till att den lydelsen valdes var bl.a. att man skulle kunna beakta även gärningar som inte omfattades av åtalet för att kunna konstatera en upprepad kränkning. Regeringen avsåg särskilt sådana situationer där mönstret av upprepade kränkningar upptäckts först efter ett antal gärningar och där gärningsmannen redan dömts för de första.

Högsta domstolens dom

Högsta domstolen har i sin dom den 19 mars 1999 (mål nr B 53-99) för första gången prövat ett mål rörande grov kvinnofridskränkning. I det aktuella fallet var en man åtalad för grov kvinnofridskränkning alternativt misshandel av samma kvinna vid fyra tillfällen. Mannen hade vid två tidigare tillfällen dömts för misshandel av kvinnan. En av de åtalade gärningarna hade, liksom de misshandelsgärningar som mannen tidigare var dömd för, begåtts före ikraftträdandet av den nya bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning.

Högsta domstolens majoritet bedömde de tre gärningar som begåtts efter bestämmelsens ikraftträdande som misshandel och inte som grov kvinnofridskränkning. Tre av de fem justitieråden var skiljaktiga, varav två i fråga om skälen för bedömningen och ett i fråga om domslutet. Det justitieråd som var skiljaktigt i fråga om domslutet ansåg att de tre gärningarna skulle bedömas som grov kvinnofridskränkning.

I domen tog Högsta domstolen ställning till bl.a. innebörden av kravet på att de åtalade gärningarna skall ha "varit ett led i en upprepad kränkning" av brottsoffrets integritet. Enligt Högsta domstolen skall därvid dessa gärningar ses som en enhet. Av bestämmelsens lydelse följer, enligt domstolens majoritet, att det för straffansvar måste finnas ytterligare handling eller handlingar som innefattar kränkning; det kan alltså inte vara tillräckligt enbart med de åtalade gärningarna. Vad som i praktiken kan bli aktuellt, anförde Högsta domstolen, är närmast förut begångna brott för vilka den tilltalade tidigare fällts till ansvar; härmed jämföras bl.a. fall då åtalsunderlåtelse har skett eller strafföreläggande har godkänts.

Högsta domstolen fann att det inte finns något hinder med hänsyn till principen *ne bis in idem* (dvs. att man inte får döma två gånger över samma sak, jfr. 30 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken) mot att beakta gärningar, för vilka den tilltalade tidigare dömts, vid bedömning av huruvida de åtalade gärningarna utgjort ett led i en upprepad kränkning av kvinnans integritet. Dessa tidigare gärningar kan, enligt Högsta domstolen, ses som "ytterligare kränkningshandling(ar)" utöver vad de åtalade gärningarna innebär. Högsta domstolen framhöll att sådan ytterligare kränkning ligger vid sidan av de gärningar för vilka den tilltalade skall dömas och att de tidigare gärningarna endast skall tjäna till att belysa de förhållanden under vilka de i målet åtalade gärningarna har ägt rum. Högsta domstolen uttalade att den tilltalade alltså inte på nytt skall dömas för de tidigare prövade gärningarna, men att de kan sägas bidra till att kvalificera de åtalade gärningarna.

Högsta domstolen gjorde dock bedömningen att gärningar som begåtts före ikraftträdandet av 4 kap. 4 a § brottsbalken inte borde få på detta sätt beaktas, eftersom retroaktiva inslag bör undvikas vid tillämpning av strafflag.

Mot bakgrund härav konstaterade Högsta domstolen att det inte fanns några ytterligare kränkningshandlingar som kunde beaktas vid sidan av de tre misshandelsgärningar som begåtts efter den nya paragrafens ikraftträdande. Högsta domstolen fann att de åtalade gärningarna redan på grund härav skulle bedömas som misshandel och inte som grov kvinnofridskränkning.

De skiljaktiga meningarna

Ett justitieråd ansåg att det inte finns något hinder mot att, som ytterligare kränkningar utöver de åtalade gärningarna, beakta brottsliga gärningar som begåtts före ikraftträdandet av 4 kap. 4 a § brottsbalken. Han ansåg dock att det inte hade förelegat ett så systematiskt och kvalificerat kränkande att de tre aktuella gärningarna kunde anses ha utgjort led i en upprepad kränkning och ville därför bedöma gärningarna som misshandel.

Ett annat justitieråd ansåg att det inte av lagtexten kunde anses följa att det för straffansvar måste finnas ytterligare en handling eller handlingar som innefattar kränkning. Däremot, anförde han, bör tidigare gärningar

av liknande slag få åberopas för att belysa de förhållanden under vilka de i målet åtalade gärningarna har ägt rum. Han uttalade att de tidigare gärningarna alltså kan sägas bidra till att kvalificera de åtalade gärningarna, men att detta inte borde gälla om de tidigare gärningarna ligger i tiden före ikraftträdandet av den nya bestämmelsen. Han ansåg att de tre aktuella misshandelsgärningarna hade inneburit en upprepad kränkning av kvinnans integritet, men att de ändå inte kunde anses ha varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla.

Det justitieråd som ansåg att de tre misshandelsgärningarna kunde bedömas som grov kvinnofridskränkning ansåg att det borde vara möjligt att beakta de gärningar som mannen begått före bestämmelsens ikraftträdande såsom omständigheter som visar de senare gärningarnas upprepade karaktär. Därvid menade han att den aktuella misshandeln fick anses ha varit ett led i en upprepad kränkning av kvinnans integritet. Däremot tog han inte ställning till om det krävs att den tilltalade alltid gjort sig skyldig till minst en brottslig integritetskränkning utöver vad som omfattas av åtalet. Han bedömde att de tre misshandelsbrotten fick anses ha varit ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla.

5 De åtalade gärningarna skall kunna uppfylla kraven för grov frids- eller kvinnofridskränkning

Regeringens förslag: Det skall vara tillräckligt för straffansvar för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning att de åtalade gärningarna tillsammans utgjort en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet och att de har varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla. I paragrafens första stycke anges därför att var och en av gärningarna skall ha utgjort led i en upprepad kränkning. Dessutom görs en redaktionell följdändring i samma stycke.

Riksåklagarens förslag: Riksåklagaren har föreslagit att lagtexten i aktuell del skall ändras till att lyda ”om gärningarna innebär eller är ett led i en upprepad kränkning”.

Förslaget i utkastet: I utkastet till lagrådsremiss föreslogs att paragrafens stycke i aktuell del skulle ändras till att lyda ”om gärningarna var för sig utgjort led i en upprepad kränkning”.

Remissinstanserna: *Domstolsverket*, *ROKS* och *Sveriges Kvinnojourers Riksförbund* tillstyrker utkastets förslag. *JO*, *Jämställdhetsombudsmannen* och *Rikspolisstyrelsen* har inte någon erinran mot det. *Brottsoffermyndigheten* säger sig dela den uppfattning som kommer till uttryck i förslaget. *Riksåklagaren*, *Svea hovrätt*, *Brottsförebyggande rådet* och *Malmö tingsrätt* riktar invändningar mot utkastets förslag och förordar i stället en ändring som knyter närmare an till Riksåklagarens förslag. *Svenska Akademien* föreslår att lagtexten i aktuell del skall ändras till att lyda ”om var och en av

gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning". Svenska språknämnden tillstyrker det förslag till ändring som Svenska Akademien för fram, men säger sig samtidigt inte kunna finna annat än att utkastets förslag till ändring av ordalydelsen täcker det innehåll som man avser att uttrycka.

Skälen för regeringens förslag: Vid tillkomsten av bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning var avsikten att det skulle vara tillräckligt att de åtalade gärningarna antingen tillsammans eller tillsammans med tidigare begångna gärningar inneburit en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet.

Såsom framgått av den tidigare lämnade redogörelsen har det dock nu genom Högsta domstolens dom klaggjorts att paragrafens ordalydelse innebär att det måste ha förekommit någon ytterligare straffbar kränkningshandling, utöver vad de åtalade gärningarna innebär, för att de åtalade gärningarna skall kunna bedömas som grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning.

Detta innebär att det, även om åtalet skulle inkludera ett stort antal allvarliga kränkningshandlingar, inte är möjligt att döma för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning i ett fall där det inte föreligger något tidigare konstaterat brott, utöver vad som omfattas av åtalet. En sådan tillämpning innebär en klar inskränkning i förhållande till vad som var avsikten med bestämmelserna om grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.

Införandet av dessa nya brott utgör en mycket viktig del i den nyligen genomförda kvinnofridsreform, som bl.a. syftar till att motverka olika former av övergrepp på och kränkningar av kvinnor. De nya straffbestämmelserna fokuserar på den nedbrytande karaktär som systematiska kränkningar riktade mot närstående personer ofta har. Även om det i många fall torde finnas någon sådan tidigare konstaterad gärning som krävs enligt den nuvarande lydelsen, kan den begränsning som nu uppmärksammas genom Högsta domstolens dom försvaga kvinnofridsreformen. Mot bakgrund härav framstår det som ytterst angeläget att snarast genomföra de ändringar av lagtexten som är nödvändiga för att bestämmelsernas tillämpningsområde skall få den omfattning som var avsedd.

Riksåklagarens förslag går ut på att det skall vara möjligt att tillämpa bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning både när de brottsliga gärningar som omfattas av åtalet i sig innebär en upprepad kränkning och när gärningarna utgör ett led i en sådan kränkning. Förslaget synes i och för sig tillgodose det behov av utvidgning av tillämpningsområdet som nyss angetts. Förslaget medför emellertid att två, alternativt angivna, möjligheter att uppfylla rekvisitet "upprepad kränkning" införs i lagtexten. Detta innebär enligt regeringens mening ett större ingrepp i den gällande lydelsen än vad som är motiverat. Det kan inte uteslutas att en sådan konstruktion skulle kunna leda till nya svårigheter i tillämpningen och minska förutsättningarna för att skapa en enhetlig praxis när det gäller rekvisitet upprepad kränkning.

Med hänsyn härtill förordade regeringen i lagrådsremissen i stället en annan lagteknisk lösning som närmare ansluter till paragrafens nu

gällande lydelse. I och för sig bör syftet med den nu föreslagna lagändringen enligt vår mening kunna uppnås genom att det, i enlighet med det remitterade förslaget i utkastet, föreskrivs att gärningarna var för sig skall ha utgjort led i en upprepad kränkning. Regeringen delar dock Svenska Akademiens och Svenska språknämndens bedömning att formuleringen blir klarare med akademiens förslag. I lagrådsremissen föreslog vi därför att var och en av gärningarna skall ha utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet.

Lagrådet har anfört att när det gäller att ändra lagtexten för att nå det av lagstiftaren åsyftade resultatet, bör ändringarna göras mer genomgripande än de som föreslås i lagrådsremissen, om de nu föreliggande tolkningsproblemen skall kunna undanröjas. *Lagrådet* har pekat på att uttrycket ”var och en” av gärningarna, med den ändring som föreslogs i lagrådsremissen, blir subjekt även till rekvisitet ”varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla”, vilket, förutom att det är språkligt felaktigt, kan medföra en icke avsedd förändring av bestämmelsens innebörd.

I den nu gällande lydelsen av bestämmelsen är ordet ”gärningarna” subjekt även till det rekvisit som framgår av brottsbeskrivningens senare led. Den icke avsedda betydelseförskjutning i *Lagrådsremissens* förslag till lagtext, som *Lagrådet* har observerat, bör rättas till. Detta kan enklast ske genom en redaktionell följdändring bestående i att ordet ”gärningarna” läggs till i lagtexten så att det i brottsbeskrivningens senare led anges ”och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla”.

Lagrådet har emellertid förordat en mer genomgripande ändring av lagtexten och föreslagit att kravet på att det skall föreligga en upprepad kränkning ersätts med ett krav på att de åtalade gärningarna skall ha utgjort eller ingått i en serie kränkningar. En sådan formulering speglar enligt *Lagrådets* mening bättre motiven till bestämmelserna om fridskränkningensbrotten, enligt vilka gärningarnas systematiska karaktär är en viktig faktor för den kvalificering som bestämmelserna innebär.

Regeringen instämmer i *Lagrådets* bedömning att det inte kan uteslutas att det även efter genomförande av den i remissen föreslagna ändringen kan förekomma tolkningsproblem vid tillämpningen av de aktuella bestämmelserna. Detta är en följd av att fridskränkningensbrotten utgör en delvis ny konstruktion i svensk rätt, vilken har varit i kraft under endast en kortare tid. *Lagrådets* förslag är intressant såsom en tänkbar väg att på ett mer genomgripande sätt försöka komma till rätta med eventuella föreliggande och kommande tolkningsproblem. Enligt vår mening bör emellertid en sådan genomgripande förändring som *Lagrådet* förordar föregås av en mer omfattande beredning och analys än vad som har varit möjligt att genomföra i detta lagstiftningsärende, särskilt som *Lagrådets* förslag innebär en förändring av det mest centrala rekvisitet i bestämmelsen. Vi anser därför att *Lagrådets* förslag till ny lagtext inte bör genomföras i detta sammanhang. Som vi återkommer till i nästa avsnitt är det också vår uppfattning att det ännu är för tidigt att göra en generell översyn av fridskränkningensbrotten.

Fråga är då om Lagrådets bedömning bör leda till att inte heller den i remissen föreslagna ändringen genomförs nu. Den språkliga ofullkomlighet som Lagrådet har pekat på i det remitterade förslaget kan, såsom vi tidigare angett, rättas till genom en redaktionell ändring i lydelsen. Givetvis kan det dock inte helt uteslutas att ändringen ändå kan leda till andra oönskade resultat. Detta talar i och för sig för att avvakta med förslaget och att i stället återkomma i ett senare sammanhang efter att en mer omfattande analys och utvärdering av fridskränkingsbrotten har genomförts.

Införandet av de nya brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning svarar emellertid mot ett viktigt behov av att värna om personer som befinner sig i en utomordentligt utsatt position. Tillgänglig statistik visar att den nya straffbestämmelsen om grov kvinnofridskränkning har kommit att användas i en inte obetydlig omfattning. Det kan också antas att införandet av bestämmelserna om fridskränkingsbrotten har lett till att allvaret i upprepade brottsliga kränkningar av en person inom ramen för en nära relation rent allmänt har kommit att uppmärksammas i större utsträckning inom rättsväsendet. Mot denna bakgrund är det enligt regeringens mening inte försvarligt att avstå från att, i den mån det är möjligt, redan nu rätta till den icke avsedda begränsning i tillämpningsområdet som har uppmärksamats genom Högsta domstolens dom. Regeringen anser därför att en begränsad ändring med detta syfte bör genomföras nu, även med beaktande av Lagrådets påpekande av behovet av en mer genomgripande reform.

Lagrådet har i sitt yttrande inte pekat på några konkreta brister i det remitterade förslaget utöver den språkliga brist som tidigare nämnts. En ändring av ordalydelsen, så att det endast krävs att var och en av de aktuella gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla bör, enligt regeringens bedömning, leda till att det inte längre ställs något formellt krav på att en tidigare konstaterad gärning skall föreligga.

6 En precisering av kravet på upprepad kränkning

Regeringens bedömning: Det saknas anledning att i detta sammanhang föreslå andra ändringar av lagtexten i syfte att förtydliga rekvisitet ”upprepad kränkning”.

Riksåklagarens förslag: Riksåklagaren har föreslagit att det klargörs vad som kan anses ligga i uttrycket "upprepad kränkning".

Bedömningen i utkastet överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har framfört någon erinran mot bedömningen i utkastet.

Skälen för regeringens bedömning: Med en *upprepad kränkning* avses gärningar som tar sikte på den personliga integriteten och som sker vid upprepade tillfällen (se a. prop. s. 133). Syftet med de nya bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning är att hänsyn skall kunna tas till den utsatta personens hela situation, och det valda uttrycket ”upprepad kränkning” medger att hänsyn tas till omständigheterna i det enskilda fallet. Viss vägledning för rättstillämpningen gavs i motiven till paragrafen när den infördes (a. prop. s. 133).

Att närmare precisera vad som för olika fall skall anses ligga i rekvisitet upprepad kränkning är en uppgift som i första hand bör överlämnas till rättstillämpningen. Det är alltså domstolarna som, med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet, har att tolka och tillämpa bestämmelsen.

Bestämmelserna om fridskränkingsbrotten har varit i kraft bara i ett knappt år. Högsta domstolen har hittills prövat endast ett fall som gällt åtal för ett sådant brott. I det fallet uttalade sig inte Högsta domstolens majoritet om innebörden av rekvisitet ”upprepad kränkning”. Det är enligt regeringens mening ännu för tidigt att överväga frågan om ett förtydligande av detta rekvisit.

Såsom framgått i avsnitt 5 har *Lagrådet* föreslagit att rekvisitet ”upprepad kränkning” skall utmönstras ur lagtexten och ersättas med ett krav på att gärningarna skall ha utgjort eller ingått i en ”serie kränkningar”. Regeringen har gjort bedömningen att detta förslag inte bör föreläggas riksdagen nu. Utgångspunkten är i stället att i detta lagstiftningsärendet endast åstadkomma en ordning som innebär att det inte längre skall gälla något formellt krav på ytterligare kränkningshandlingar utöver de gärningar som åtalet avser. Enligt vår uppfattning är det ännu för tidigt att göra en generell översyn av fridskränkingsbrotten. Det finns dock anledning att noga följa tillämpningen av bestämmelserna om dessa brott. Lagrådets förslag och de övriga frågor som Lagrådet tar upp får därför prövas i ljuset av den fortsatta utvecklingen av domstolspraxis.

7 Ekonomiska konsekvenser

Regeringen gör bedömningen att förslaget till ändrad lydelse av 4 kap. 4 a § brottsbalken inte medför några andra ekonomiska konsekvenser än dem som redovisades i det tidigare lagstiftningsärendet (a. prop. s. 127 – 128).

8 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag: Den föreslagna lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2000. Några särskilda övergångsbestämmelser skall inte meddelas.

Skälen för regeringens förslag: Den föreslagna ändringen bör träda i kraft så snart som möjligt. *Brottsoffermyndigheten* har satt i fråga om inte ändringen kan träda i kraft redan den 1 juli 1999. Med hänsyn till förutsättningarna för riksdagens behandling av förslaget är detta dock inte möjligt. En lämplig tidpunkt för ikraftträdande är i stället den 1 januari 2000.

Det finns inte behov av några särskilda övergångsbestämmelser. Av 5 § brottsbalkens promulgationslag följer att paragrafen i dess nya lydelse inte får ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel.

9 Författningskommentar

Förslaget till ändring av 4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken har kommenterats i avsnitt 5.

Syftet med ändringen är att klargöra att det inte finns något formellt krav på att det skall föreligga någon tidigare dom eller motsvarande för att ansvar för de nya fridskränkingsbrotten skall kunna komma i fråga. I de fall de åtalade gärningarna tillsammans utgör en sådan upprepad kränkning som avses i 4 kap. 4 a § brottsbalken, skall dessa således kunna utgöra tillräckligt underlag för ansvar för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning. Detta markeras genom att var och en av de åtalade gärningarna skall ha utgjort led i en upprepad kränkning.

Någon annan ändring av paragrafens innebörd är inte avsedd. I den mån tidigare gärningar föreligger skall dessa således, i enlighet med vad Högsta domstolen konstaterat, kunna beaktas på det sätt som framgår av motiven till den ursprungliga lydelsen.

Efter ett påpekande från *Lagrådet* har också en redaktionell följdändring gjorts i det att ordet ”gärningarna” har lagts till som subjekt till rekvisitet ”varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla”.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 4 a § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

4 a §¹

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om *var och en av* gärningarna *utgjort* led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2000.

¹ Senaste lydelse 1998:393

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1999-05-28

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Gertrud Lennander, regeringsrådet Kjerstin Nordborg.

Enligt en lagrådsremiss den 12 maj 1999 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Erica Hemtke.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

När Högsta domstolen i sin dom den 19 mars 1999 anger att det utöver de gärningar åtalet avser ”måste finnas ytterligare handlingar eller handling som innefattar kränkning” synes domstolen anse att detta följer av det i lagtexten använda uttryckssättet att de gärningar för vilka åtal väckts ”varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet”; gärningarna skall därvid ses som en enhet. Högsta domstolens tolkning innebär att denna enhet måste utgöra en upprepning av något som skett tidigare. Tolkningen synes bygga både på rekvisitet ”ett led i” och på rekvisitet ”upprepad kränkning”.

När det nu gäller att ändra lagtexten för att nå det av lagstiftaren åsyftade resultatet bör enligt Lagrådets mening ändringarna göras mer genomgripande än de som föreslås i lagrådsremissen, om de nu föreliggande tolkningsproblemen skall kunna undanröjas. Samtidigt gäller det att inte skapa nya tolkningsproblem.

I sistnämnda hänseende vill Lagrådet peka på uttrycket ”var och en” av gärningarna. Uttrycket är subjekt även till rekvisitet ”varit ägnade (skall vara 'ägnad') att allvarligt skada personens självkänsla”. Orden framtvingar en bedömning av var och en av gärningarna i det angivna hänseendet i stället för att det som f.n. är tillräckligt att gärningarna tillsammans haft en sådan effekt. Man frågar sig hur det går om någon av gärningarna befinns inte vara av den angivna karaktären. Antagligen kan den i så fall bedömas särskilt, i förekommande fall som ringa brott. Andra och mer oönskade resultat kan dock inte helt uteslutas.

Vad som bör utsägas i lagtexten är att kränkningen är på något sätt systematisk, dock utan att detta ord kan användas eftersom det leder tanken fel i subjektivt hänseende. De åtalade gärningarna skall kunna bedömas som en fristående enhet men också kunna ses i ljuset av tidigare gärningar. Ett ord som återkommer i motiven, och som bör kunna användas även i lagtexten, är ordet ”serie”.

På grund av det anförda förordrar Lagrådet att första stycket i paragrafen ges följande lydelse:

”Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om gärningarna utgjort en serie kränkningar av personens integritet, eller ingått i en serie av sådana kränkningar, och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.”

I ordet ”sådana” kränkningar bör kunna läggas, utom att kränkningarna skall rikta sig mot den personliga integriteten, att det inte är fråga om vilka kränkningar som helst utan om brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. I allt fall följer av sammanhanget att så är fallet.

Av orden ”ingår i en serie” följer att domstolen kan beakta även gärningar som ligger i tiden före dem åtalet avser för att konstatera att det föreligger en sådan serie som gärningsbeskrivningen kräver. Däremot lär den situationen – som möjligen framskymtar i motiven i den tidigare propositionen (prop. 1997/98:55 s. 133) – att gärningsmannen först döms för ett allvarligt fridsbrott och sedan begår ett par lindriga brott mot personen i fråga, t.ex. ett olaga hot med lågt straffvärde och ett hemfridsbrott, inte komma att omfattas av brottsbeskrivningen. Det beror på att domstolarna knappast torde komma att finna sådana gärningar ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.

Högsta domstolens dom gav inte något svar på frågan under vilka förutsättningar gärningarna kan anses vara ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, eftersom endast tre ledamöter yttrade sig i frågan och dessa kom till olika resultat. Det är emellertid här fråga om värderande rekvisit som inte låter sig närmare preciseras i lagtext utan måste överlämnas till domstolarnas bedömning. Det enda alternativ som kan komma i fråga synes vara att betrakta hela frågan från återfallssynpunkt, men en sådan lösning på ett isolerat område skulle stå i dålig samklang med rättsordningen i övrigt.

Justitiedepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 juni 1999

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden,
Freivalds, Åsbrink, Schori, Winberg, Ulvskog, Lindh, Sahlin, von Sydow,
Klingvall, Pagrotsky, Engqvist, Wärnersson, Lejon, Lövdén

Föredragande: Laila Freivalds

Regeringen beslutar proposition Ändring av fridskränkingsbrotten